

Hoe kan het politiek systeem van China worden aangepast in overeenstemming met het hervormd economisch systeem?

Wei Xiaoping

Dit artikel gaat over het probleem van China's politieke en economische hervormingen. De sterk gecentraliseerde eigendomsstructuur is vandaag niet meer in overeenstemming met het sterk gecentraliseerde politieke systeem. De staat had tot voor kort door een combinatie van Partij en Regering immers de planning en de economische politiek geheel onder zijn hoede. Dat systeem functioneert niet meer wegens de rol die de privébedrijven spelen.

Na de invoering van de economische hervormingen, speciaal dan met het marktsysteem, heeft het oude politieke systeem de opruiming van de ondoelmatigheid vertraagd. We zouden dat laatste verschijnsel graag als een *functioneel* probleem willen omschrijven.

Om dit functionele probleem op te lossen heeft men twee soorten van oplossingen op het oog. De eerste oplossing bestaat uit het aanbrengen van een functionele scheiding tussen Partij en Regering. De tweede oplossing is het inperken van de regeringsmacht en het overdragen van bepaalde bevoegdheden aan de ondernemingen. Dit kan men de functionele hervorming van het politieke systeem noemen. Van de andere kant is tegelijk met de verdieping van de economische hervormingen ook het systeem van meervoudige eigendom (publieke, coöperatieve en private eigendom) verschenen. Het traditionele socialistische allocatiebeginsel was gebaseerd op de bijdrage die werd geleverd aan de productie. Dat systeem werd nu vervangen door het principe van de geleverde bijdrage in combinatie met de investering in kapitaal.

Tot voor kort viel in China het eenpartijstelsel samen met de publieke eigendomsverhoudingen. Kan dat systeem ook onder een stelsel van meervoudige

Het was op een gegeven moment noodzakelijk dat de hiërarchische centrale planning werd vervangen door een centrale planning met marktwerking.

eigendomsverhoudingen functioneren? Om hierop een antwoord te geven moeten we eerst de traditionele uitleg aangaande de verhouding tussen de verschillende sociale lagen (klassen) verkennen. Ook moeten we de traditionele uitleg van de verhouding tussen Partij en de verschillende belangengroepen overstijgen ten einde een nieuw antwoord op dit probleem te kunnen formuleren. Dat verschijnsel waarmee China vandaag wordt geconfronteerd, zouden we graag als een *essentieel* probleem omschrijven.

Over welke problemen gaat het hier dan concreet? In een periode van ongeveer 30 jaar economische hervormingen is China grondig veranderd. Zowel het economisch systeem als de traditionele cultuur en de politieke omstandigheden hebben een diepgaande transformatie ondergaan. Er zijn grote successen in de economische ontwikkeling geboekt. Intussen deed zich wel een *onharmonieuze* ontwikkeling in de verhouding tussen het hervormde economisch systeem en het niet-hervormde politieke systeem voor. Deze tegenstellingen verscherpten zich meer en meer toen het economisch systeem zich volgens een eigen logica steeds verder ontwikkelde.

Hoe moeten we deze onharmonieuze ontwikkeling dan concreet analyseren? We kunnen dat probleem van de onharmonieuze ontwikkeling vanuit twee gezichtspunten bekijken. Het eerste gezichtspunt verwijst naar het functionele probleem, ofwel naar de visie dat het traditionele model van het politiek systeem niet meer

op efficiënte wijze met het nieuwe economisch systeem samenwerkt. Het tweede gezichtspunt verwijst naar het bestaan van een essentieel probleem, nl. dat de opvattingen over de traditionele verhouding tussen de Partij en de sociale lagen (klassen) als gevolg van nieuwe verschijnselen, zoals de meervoudige eigendomsstructuren en de opkomst van verschillende nieuwe sociale lagen (klassen), vandaag voor de leidende rol van de Partij een uitdaging vormen.

Ten einde deze twee gezichtspunten (het functionele en het essentiële) op een goede manier te evalueren, moeten we in eerste instantie een snelle blik op het hervormingsproces werpen en de daarmee samenhangende problemen analyseren.

1. De nieuwe karakteristieken van het hervormde economisch systeem en de hiermee samenhangende problemen

De economische hervormingen in China begonnen in 1978. In dat proces kan men twee fasen onderscheiden. De eerste fase loopt van 1978 tot 1992. De belangrijkste nieuwigheid in deze fase was de invoering van het systeem van de contractuele verplichtingen. De tweede fase loopt vanaf 1992 tot op heden en de belangrijkste karakteristiek hiervan was de invoering van het marktsysteem dat de productieve activiteit van de ondernemingen via marktinformatie regelt.

Het was op een gegeven moment noodzakelijk dat China's proces van socialistische economische hervormingen evolueerde van de eerste fase naar de tweede fase en dat de hiërarchische centrale planning werd vervangen door een centrale planning met marktwerking. Echter, ernstige problemen zijn na de invoering van het marktsysteem

wel opgetreden. Ten eerste was er het publiek bezit dat oorspronkelijk samenging met de centraal geplande economie. Nu moest dat publiek bezit functioneren binnen de context van een markteconomie. Hoe kan men dat dan managen? Ten tweede was er nog de positie van de arbeiders. Hun positie was vroeger aan het staatsbezit gerelateerd. Nu bevinden de arbeiders zich als vrije arbeidskrachten op de markt. Ten derde waren er de toenemende inkomensverschillen. Die werden inmiddels zo groot dat men zich de vraag kon stellen of die inkomensverschillen zich onder bepaalde omstandigheden niet in klassenverschillen zouden kunnen omvormen.

Ik zal deze punten hierna één voor één bespreken.

1.1. Kan men staatsbedrijven managen onder de voorwaarden van een markteconomie?

Het probleem van publiek bezit diende zich al aan in de periode 1978-92 tijdens de eerste fase van de hervormingen. Vanaf het moment dat het nieuwe systeem van de contractuele verplichtingen werd ingevoerd, stelde zich ook het probleem van de eigendomsrechten in zowel de landelijke streken als in de steden.

Nadat de tweede fase was begonnen, d.w.z. vanaf 1992 tot op heden, met de invoering van de markt, verliep China's ontwikkeling sneller dan in de eerste fase. Het grote economische succes dat China daarna kende, is voor iedereen een bekend gegeven. Van de andere kant heeft het marktsysteem voor het publiek bezit (in de zin van de staatsbedrijven en de bedrijven in collectieve eigendom) op zeer duidelijke wijze serieuze problemen veroorzaakt. De eenvoudige geldelijke aanmoedigingen die tijdens de eerste fase van de hervormingen als smeermiddel konden dienen, sorteerden tijdens de tweede fase van de

hervormingen geen effect meer of waren zelfs in de tweede fase van de hervormingen aan hun oorspronkelijk doel tegengegesteld geworden.

1.1.1. Ondanks de invoering van contractuele verplichtingen blijken de onduidelijke eigendomsrechten een beperking voor de motivaties te zijn.

In de landelijke gebieden hebben de contractuele verplichtingen de boeren aangespoord om hun eigenbelang na te jagen. Maar er zijn geen vastgelegde connecties tussen de boeren en de eigendom van hun land. Soms hebben de boeren er geen belang bij om duurzame verbeteringen in hun land aan te brengen, terwijl het nochtans objectief gezien noodzakelijk is dat wel te doen. Zij zijn echter bang dat als het contract is afgelopen, dat hun landbezit in handen van een andere persoon zal overgaan. Dat gebeurt inderdaad soms. Het ontbreken van een duidelijk eigendomsrecht beperkt de motivatie om de productieve voorwaarden op het platteland te verbeteren.

Het familiale contractstelsel heeft daardoor ook de ontwikkeling van een economie binnen de schaal van de familie beperkt. Er bestaan twee antwoorden op deze problemen.

Aan de ene kant is het gehuurde land op het platteland door toedoen van de onderpacht soms in weinig handen geconcentreerd. Dat betekent dat bepaalde mensen die hun land niet konden verkopen, omdat het eigendomsrecht tot de collectiviteit behoort, hun land aan andere mensen via een systeem van onderpacht hebben afgestaan en dat zij hiervan een pachtsom beuren. Dat is het probleem van het eigendomsrecht dat aan het vervreemden van land beperkingen oplegt. Aan de andere kant hebben in bepaalde streken mensen zich verenigd om de productieve voorwaarden

te verbeteren en ook om door middel van schaalvergroting de beperkingen van de familiegrenzen te overstijgen. Maar dat laatste is in deze niet de hoofdzaak.

1.1.2. De waarde van de staatsbedrijven kan niet door middel van contractuele verplichtingen worden gegarandeerd.

In de stedelijke gebieden worden de mensen vandaag door geldelijke aansporingen aangemoedigd om hun eigenbelang na te jagen, maar er zijn voor de publieke eigendom geen vaste bepalingen vastgelegd. Niemand is werkelijk verantwoordelijk voor de publieke eigendom en hierdoor is de vervreemding van de publieke eigendom door machtige individuen of door handige lieden haast onvermijdelijk. Het staatsbezit verliest voortdurend zijn waarde. Het is ook een probleem van het eigendomsrecht wanneer niemand werkelijk voor het overheidsbezit verantwoordelijk is. Deze problemen vloeien voort uit een gebrek aan subjectieve eigendomsrechten, waardoor dan weer een verantwoordelijkheidsprobleem kan ontstaan.

De markt betekent winnen of verliezen. Wie zal er verantwoordelijk zijn voor de staatseigendom als dat door de markt de competitie heeft verloren? Als niemand verantwoordelijkheid draagt, dan zal er ook door niemand een inspanning worden geleverd. Bij wijze van antwoord op deze problemen tracht China dit op te lossen door het staatseigendom op drie manieren te managen:

- Het verder verbeteren van het proces van de machtsverdeling tussen de regering en de staatsbedrijven met daarbij het organiseren van een managementgroep voor de staatsbedrijven;
- Het vermeerderen van het overheidsbezit door het staatseigendom met behulp van buitenlands kapitaal in een *joint venture*

samen te brengen. Dit is reeds begonnen tijdens de eerste fase van de hervormingen. Of door de aandelenmarkt verder open te stellen en door aandelen uit het staatsbezit naar de beurs te brengen. Of door het aandeel van de staat in het aandelenkapitaal van staatsbedrijven tot 50 procent te verminderen.

c. De meeste KMO's zijn getransformeerd in ofwel een vorm van participatie door buitenlands kapitaal, of in bedrijven met aandelen die in rechte verschillen, of door verkoop aan privépersonen.

Al deze methodes verwijzen naar zoiets als het verschijnsel van privatisering. Nochtans blijft het principe overeind dat het overheidsbezit de leidende rol in de nationale economie moet blijven spelen en dat het nog altijd van doorslaggevende betekenis is als idee achter het beleid. Deze opvatting heeft echter steeds meer aan actualiteit ingeboet.

1.2. Wat voor soort problemen mag men van de toegenomen inkomensverschillen verwachten?

Nadat de socialistische economische hervormingen waren begonnen, traden er tijdens de eerste fase al inkomensverschillen op als gevolg van het beleid van inkomensallocatie. Daardoor werd de excessieve egalitaire allocatie vervangen door een inegalitaire. De inkomensverschillen namen vooral tijdens de tweede fase door de invoering van marktconcurrentie toe. Dat gebeurde niet alleen doordat de markt winnaars en verliezers voortbrengt, maar ook omdat wegens het privébezit inkomen uit het geïnvesteerde vermogen toenam.

1.2.1. De meervoudige eigendomsvormen namen toe na het invoeren van de markt.

Tijdens de tweede fase van de economische hervormingen ontstonden naast de *joint ventures* ook onafhankelijke buitenlandse bedrijven. Chinese privébedrijven verschenen eveneens en ze ontwikkelden zich zelfs sneller dan tijdens de eerste fase van de hervormingen. Volgens een officieel rapport waren er nu op het platteland 1,5 miljoen privébedrijven en 31 miljoen kleine bedrijven van handwerkers.¹

De niet-publieke bedrijven volgden op drie manieren een normale ontwikkeling:

a. Het absorberen van buitenlandse kapitaalinvesteringen in zowel de staatsbedrijven als in de bedrijven in privébezit;

b. Het verschijnen van nationale privébedrijven in zowel de stedelijke gebieden als op het platteland;

c. Het transformeren van het staatsbezit in privébezit door het aandelenkapitaal naar de beurs te brengen of door in individuele eigendom te veranderen.

De veranderingen in het socialistische allocatiesysteem hebben vandaag de inkomensverschillen aan de ene kant vergroot, maar aan de andere kant kunnen de inkomensverschillen in een vorm van kapitaal worden getransformeerd.

Het verschijnen van niet-publieke eigendom heeft daarna de inkomensverschillen doen toenemen, want dat leidde onvermijdelijk naar een verandering in het socialistische allocatieprincipe.

1.2.2. Het traditionele socialistische allocatieprincipe veranderde samen met het verschijnen van de meervoudige eigendomsverhoudingen.

Het ontstaan en de ontwikkeling van de niet-publieke eigendomsvormen heeft onvermijdelijk een verandering in het traditionele allocatieprincipe teweeggebracht. Dat ging van een allocatie volgens de eigen geleverde bijdrage aan de productie naar een vorm van allocatie volgens de eigen geleverde bijdrage in combinatie met een uitkering a rato van het ingezette kapitaal in de productie.

In zijn rapport aan het Zestiende Congres van de Communistische Partij van China (CPC) op 8 november 2002 zei Jiang Zemin hierover het volgende:

“We moeten het principe vastleggen dat arbeid, kapitaal, technologie, management-expertise en andere productiefactoren in de verdeling van het inkomen deelnemen in overeenstemming met hun respectieve

bijdragen, waarbij het verbeteren van het systeem volgens de verdeling naar geleverde arbeid dominant is en waarbij vele andere verdelingswijzen naast elkaar bestaan”.²

De veranderingen in het socialistische allocatiesysteem hebben vandaag de inkomensverschillen aan de ene kant vergroot, maar aan de andere kant kunnen de inkomensverschillen in een vorm van kapitaal worden getransformeerd. Wat dan op zijn beurt weer winsten oplevert, waardoor de inkomensverschillen weer verder kunnen toenemen.

Over het algemeen spelen hoofdzakelijk twee factoren een rol bij het doen ontstaan van inkomensverschillen. Ten eerste speelt – zelfs in een situatie van een socialistisch marktsysteem – de wet van de winnaar en de verliezer op de markt een rol. Ten tweede is er de verandering in het traditionele socialistische allocatieprincipe als gevolg van de eisen van het meervoudig eigendomssysteem. Nadat we lid van de WTO zijn geworden, kwam ons marktsysteem onder steeds sterkere druk te staan. Om aan de verplichtingen van de wereldstandaard te kunnen voldoen, moesten de staatsbedrijven de uitdaging van de concurrentie op wereldvlak aangaan en moest de staatsbank zelfs voor de concurrentie van de private banken vrezen.

Ten slotte werden de sociale lagen (in China worden “klassen” officieel “sociale lagen” genoemd) haast onvermijdelijk ook als gevolg van wettelijke veranderingen voortgebracht. Gezien deze toestand is het probleem niet het voorkomen van inkomensverschillen die onder de voorwaarden van een socialistische markteconomie tot klassenverschillen dreigen te worden getransformeerd, maar hoe men met dat probleem in het politiek systeem met betrekking tot de verschillende sociale lagen kan omgaan. Het betreft dan hier vooral het probleem hoe men de belangen van de niet-bevoorrechte sociale lagen afdoende kan beschermen.

1.3. De sociale zekerheid werkt als een stabiliserende factor in de relatie tussen het individu en de productiemiddelen.

Tegelijk met de transformatie van de staats-eigendom in meervoudige eigendomsvormen, en de transformatie van de allocatie

volgens de geleverde eigen bijdrage en investeringen, werden de arbeiders in de steden veranderd in arbeidskrachten die aan de wetten van de arbeidsmarkt werden onderworpen. Hun positie werd van meesters in loonarbeiders grondig veranderd. De traditioneel stabiele arbeidsverhoudingen, inclusief de huisvesting, de medische voorzieningen, de pensioenen, enz., tussen de werkers en de staatsbedrijven, werden nu beëindigd. Vanaf dan veranderde de sociale zekerheid van de arbeiders. In plaats van te kunnen beschikken over een stabiele arbeidsplaats moeten de arbeiders nu beroep doen op het stelsel van de sociale zekerheid.

Op het platteland werden de boeren losgekoppeld van hun landbouwgrond, deels als gevolg van de verstedelijking, deels als gevolg van de technische verbeteringen, waardoor steeds meer arbeidskrachten het platteland verlaten. Dat gebeurde hoofdzakelijk op twee manieren. De eerste manier is dat men naar de stad trekt en dat men voor een laag loon werk in de bouwindustrie vindt. Het betreft hier geen vast werk. De tweede manier is dat men het land niet meer bewerkt, omdat men ter plekke een werkgever heeft kunnen vinden. In dat tweede geval komt er een einde aan de stabiele relatie met de landbouwgrond en ontvangt de betrokken boer gewoonlijk ter compensatie ook nog wat geld.

1.3.1. De positie van de arbeiders veranderde van meester in werknemer.

De positie van de arbeiders veranderde in die van een werknemer, dus in die van een gast in het eigen bedrijf. Dat gebeurde niet alleen in de privébedrijven, maar ook in de staatsbedrijven. De stabiele relatie tussen arbeiders en productiemiddelen werd vervangen door een arbeidscontract. Het probleem is nu wie de meesters of eigenaren van de staatsbedrijven zijn. Er bestaan in de staatsbedrijven ook geen serieuze conflicten tussen werkgevers en werknemers, omdat er hier geen werkgevers in de eigenlijke betekenis van het woord aanwezig zijn.

Hoe deze uitdaging beantwoorden? Een supervisor van het staatsbezit werd al door de regering aangesteld om erop toe te zien dat de waarde van het staatsbezit behouden zal blijven. De laatste jaren zijn de staatsbedrijven echter naar de beurs gebracht.

De eigen werknemers hebben aandelen genomen in het bedrijf. In die zin zijn ze opnieuw hun eigen meesters geworden. Dat betekende het scheppen van nieuwe verhoudingen tussen de arbeiders en de productiemiddelen.

Vakbonden kunnen een rol spelen in het verdedigen van de arbeidersbelangen in geval van conflicten tussen arbeiders en werkgevers, maar de vakbeweging kan de verhoudingen tussen de werkgevers en de werknemers niet in essentiële zin veranderen. Deze verhouding is vandaag trouwens allesbehalve vriendschappelijk te noemen.

De toestand in de privéondernemingen is verschillend. Belangenconflicten bestaan tussen de werkgevers en de werknemers. In deze situatie verkeren de arbeiders normaal gezien in een minder goede positie. Arbeidsrechtbanken en arbeidswetgeving kunnen nuttig zijn als de conflicten tussen werkgevers en werknemers ernstig zijn. Vakbonden kunnen een rol spelen in het verdedigen van de arbeidersbelangen in geval van conflicten tussen arbeiders en werkgevers, maar de vakbeweging kan de verhoudingen tussen de werkgevers en de werknemers niet in essentiële zin veranderen. Deze verhouding is vandaag trouwens allesbehalve vriendschappelijk te noemen.

Vandaag bestaat er wel een arbeidswetgeving, maar de arbeiders behoren gewoonlijk tot de zwakste partij en de privé-eigenaren nemen een dominante positie in. Voorts

kan de politieke positie van de arbeiders niet worden vergeleken met die van vóór de economische hervormingen.

1.3.2. De boeren bevinden zich op een tweesprong: sommigen hebben hun akkers verlaten, sommigen zijn nieuwe bourgeois geworden en sommigen zijn pachters van landbouwgrond geworden.

Indien het afsluiten van de huidige familiecontracten over het pachten van grond wordt voortgezet, dan zullen veel bijkomende arbeidskrachten gedwongen naar de steden blijven vertrekken of ze zullen andermans land in onderpacht nemen. In het eerste geval heeft zich al een trend van massale volksverhuizingen naar de stad doorgezet. Die trend zal nog geruime tijd aanhouden. De landverhuizers worden vandaag wegens hun zwakke economische en politieke positie als slachtoffers van de economische hervormingen beschouwd. In het tweede geval zal een nieuwe klasse van grote pachtboeren ontstaan.

De verstedelijkingstendens heeft de boeren veranderd in stedelingen en bourgeois. De traditionele verhoudingen tussen de boeren en de productiemiddelen werden beëindigd doordat zij wat geld en een baan ter compensatie hebben gekregen. Maar de verhoudingen tussen geld, werk en landbouwgrond zijn verschillend. Geld en werk behoren tot de individuen, terwijl landbouwgrond tot het collectieve bezit behoort. Daar kunnen de individuen niet zo maar afstand van doen. Nadat deze mensen hun landbouwgrond achter zich hebben gelaten, is het wel gemakkelijker om hen

in categorieën van werkgevers en werknemers of van rijken en armen in te delen.

Ten einde wat te doen aan de instabiele verhoudingen tussen het individu en de productiemiddelen werd er in bepaalde platelandsgebieden reeds een soort stelsel van sociale zekerheid geïntroduceerd.

2. Hoe kan men het politieke systeem verder hervormen ten einde aan het hervormd economisch systeem tegemoet te komen?

Na ongeveer 30 jaar van socialistische economische hervormingen, in het bijzonder na de invoering van het marktsysteem, kon de centrale regering haar centraal geleide economische politiek niet meer in overeenstemming met de markteconomie brengen. Anderzijds zijn er als gevolg van de meerzijdige eigendomsvormen verschillende belangengroepen op het toneel verschenen en hierdoor zijn inkomensverschillen tussen de sociale lagen (klassen) ontstaan. Hoe kan voortaan een enkele partij de belangen van alle sociale lagen vertegenwoordigen en er voor zorgen dat een overwicht tussen de verschillende belangengroepen wordt bewaard? Beide problemen worden vandaag als het probleem van de democratie beschouwd. Hierbij zijn mensen van zowel boven als van beneden in de samenleving betrokken.

We kunnen beide problemen vanuit twee gezichtspunten benaderen.

Het eerste gezichtspunt gaat er van uit dat het probleem met het *functioneren* van ons traditioneel politiek systeem verbonden is. Dat politieke systeem beantwoordt niet meer aan de doelmatigheidseisen van de hervormde markteconomie. Klaarblijkelijk heeft de inefficiëntie van het politiek systeem er dus aan bijgedragen dat niet aan de doelmatigheidsbehoeften van de marktconcurrentie kon worden voldaan.

Het tweede gezichtspunt heeft betrekking op de *essentie* van het probleem doordat het te maken heeft met het monopolie van de Partij en zijn relatie met de nieuwe sociale lagen in de samenleving. Dat laatste probleem raakt tevens de politieke essentie van de werking van de Partij en het is daardoor ook moeilijker in te schatten of het moge-

lijk is om over een mogelijke oplossing voor het probleem eens te worden.

2.1 De opvatting over de politieke hervormingen heeft met een functioneel probleem te maken: de vergroting van de doelmatigheid.

Als we ervan uitgaan dat China's economische hervormingen volgens twee fasen zijn verlopen, dan mogen we ook stellen dat China's politieke hervormingen volgens die twee fasen kunnen worden begrepen. De eerste fase verwijst hoofdzakelijk naar het *functionele* probleem. De tweede fase verwijst hoofdzakelijk naar het *essentiële* probleem. Hetgeen we tot nu toe in verband met de politieke hervormingen hebben besproken behoorde tot de eerste fase.

2.1.1 De oorspronkelijke situatie van China's politiek systeem in relatie met het economisch systeem.

Vóór de hervormingen kende het economisch systeem van China het stelsel van de publieke eigendom. Dat betekende staats-eigendom en collectief bezit. Het politiek systeem heette toen nog de dictatuur van het proletariaat. De dictatuur van het proletariaat heet vandaag de dictatuur van de volksdemocratie en wordt door de CPC geleid.

Hoe kan voortaan een enkele partij de belangen van alle sociale lagen vertegenwoordigen en er voor zorgen dat een overwicht tussen de verschillende belangengroepen wordt bewaard? Beide problemen worden vandaag als het probleem van de democratie beschouwd.

Het staatsstelsel omvat drie onderdelen:

- Het Nationaal Volkscongres;
- De Staatsraad;
- De Volksrechtbank en de Volksprocuratie.

Het Nationaal Volkscongres is een wetgevend orgaan dat door alle burgers wordt verkozen en de verdediging van hun belangen vertegenwoordigt. De Staatsraad is het

hoogste administratieve orgaan. De Volksrechtbank en de Volksprocuratie moeten aan het Nationale Volkscongres verantwoording afleggen.

Een sterk gecentraliseerde publieke eigendom gaat goed samen met een sterk gecentraliseerde planning gecontroleerd door de centrale autoriteiten (d.w.z. een combinatie van partij- en regeringsinstanties).

2.1.2. De manier van omgaan met het functioneel probleem: scheiden van de relatie tussen Partij en Regering en machtsoverdracht van hoger naar lager niveau.

In het traditionele politiek systeem in China werd geen onderscheid tussen Partij en Regering gemaakt. De sterk gecentraliseerde politieke macht heeft alles van hoog tot laag niveau geregeld, zoals de productiehoeveelheid, de beloning van overheidsfunctionarissen en arbeiders, de toekenning van woonruimte, onderwijs, enz., dus bijna alles. Dit type van politiek systeem was uiteraard niet in staat om aan de eisen van een zich hervormend economisch systeem te beantwoorden. Dit werd nog verergerd door het ontbreken van een scheiding tussen Partij en Regering.

Om aan deze problemen te verhelpen heeft men twee initiatieven ontplooid. Het eerste initiatief betrof het scheiden van de functie van de Partij met de functie van de Regering. Het tweede initiatief had betrekking op het inperken van de macht van de regering en op het overdragen van een deel ervan naar de ondernemingen.

Ten eerste werden de opvattingen dat men de Regering en de Partij van elkaar zou moeten scheiden tijdens de eerste fase van de hervormingen geleidelijk in praktijk gebracht. Men probeerde het ingrijpen van de Partij in economische aangelegenheden te verminderen en de functie van de Regering hierin te benadrukken. Ten tweede werd steeds meer en meer economische macht van boven naar beneden verplaatst om de economische activiteit te stimuleren en om aan de behoefte van een efficiënter werkend economisch systeem te beantwoorden. Dat betekent hier dat men zich in het tijdperk van de globalisering speciaal aan de concurrentieverhoudingen in de markteconomie moet aanpassen om zo de uitda-

gingen van de internationale economie aan te kunnen.

2.2. De politieke hervormers staan voor een grote uitdaging: hoe om te gaan met het essentiële probleem?

Het bestaan van meervoudige eigendomsvormen (zoals het publieke, het gemengde – de *joint venture* en zelfs het privébezit – met zowel buitenlands als binnenlands privékapitaal) en van verschillende belangengroepen hebben het éénpartijstelsel in China onder zware druk geplaatst. De legitimiteit van het politiek systeem wordt daardoor nu door bepaalde personen al in vraag gesteld.

Zelfs Karl Marx wist al dat er een bepaalde relatie tussen de Partij en de door haar vertegenwoordigde klasse bestond. Hoe zit dat nu met die relatie in China?

Er bestaan in China vandaag verschillende sociale lagen (die we geen sociale klassen noemen). Hoe kan de CPC de sociale lagen (klassen) vertegenwoordigen én garanderen dat de verschillende belangen van deze verschillende sociale lagen door de CPC kunnen worden vertegenwoordigd? Hoe kan de CPC er voor zorgen dat de bevoorrechte sociale lagen niet de dominante factor in de machtsstructuur worden en daar hun eigen belangen niet zullen doordrukken? Dit is een belangrijk vraagstuk. Te meer daar we al hebben gezien hoe snel de sociale verschillen zijn toegenomen.

2.2.1 Het essentiële probleem in China's politiek systeem vloeit voort uit de meervoudige eigendomsstructuur.

Het *essentiële* probleem van het politiek systeem wordt veroorzaakt door de meervoudige eigendomsstructuur. Die verschilt grondig van de publieke eigendomsvorm (staatsbezit en collectief bezit) uit het verleden. Er is ook nog een gemengde eigendomsvorm, zoals de *joint venture* waarin het Chinese privé-kapitaal en het buitenlands kapitaal participeren. Ook de staat en individuen kunnen hierin aandelen bezitten. Disharmonie is opgetreden omdat het gezien deze verschillende eigendomsstructuren voor de CPC moeilijk is om de belangen van al deze verschillende belangengroepen te vertegenwoordigen. Van de andere kant is het voor de verschillende

belangengroepen dan weer moeilijk om hun belangen op adequate wijze tot uitdrukking te brengen.

De functionele scheiding tussen Partij en Regering werd al tijdens de eerste fase van de hervormingen in de praktijk gebracht. Echter, de Regering werd wel nog altijd door de Partij geleid. De meeste mensen in machtsposities zijn ook partijleden. Dat betekent onder het stelsel van een eenpartijregime dat mensen in machtsposities onvermijdelijk bevoordeeld zijn met betrekking tot de meervoudige eigendomsstructuur. Dat voordeel kan in twee richtingen werken. Ten eerste is er de niet-publieke eigendom die voor sommigen in de marktconcurrentie bij het najagen van het eigenbelang voordelen oplevert. Het is daardoor soms gemakkelijk om bij mensen in machtsposities ook bepaalde voordelen te kopen. Ten tweede kunnen mensen die in het proces van het vastleggen van de eigendomsrechten verantwoordelijkheid dragen, hun positie gebruiken om op overheidsbezit beslag te leggen. Of mensen die in de diverse lagen van de bevolking machtsposities bekleden, kunnen die gebruiken om op diverse manieren hun eigen voordeel na te jagen. Ernstige gevallen van corruptie zijn al naar boven gekomen als gevolg van het *essentiële* probleem dat voortvloeit uit de bestaande meervoudige eigendomsverhoudingen.

2.2.2. Het essentiële probleem van China's politiek systeem kan leiden tot het ontstaan van grotere sociale verschillen.

Het *essentiële* probleem van China's politiek systeem wordt door de problemen met de meervoudig eigendomsverhoudingen aan het licht gebracht. Die meervoudige eigendomsstructuren hebben onmiskenbaar ook tot ongemeen belangrijke inkomensverschillen geleid. Die kan men echter niet enkel en alleen op rekening van de kapitaalsinvesteringen schrijven, maar ook op rekening van het gevolgde beleid van inkomensallocatie.

De inkomensverschillen als gevolg van kapitaalinvesteringen kunnen het gevolg zijn van zowel de politieke als de culturele voorrechten. Die kunnen dan weer het gevolg zijn van de eerder veroorzaakte inkomensverschillen. Die politiek en cultureel bevoorrechte posities bestonden uiteraard

al voordat er ooit van meervoudige eigendomsverhoudingen sprake was, maar ze namen daarna wel sneller toe naarmate het meervoudig eigendomssysteem zich verder ontwikkelde.

Omdat deze mensen over voordelen op het vlak van machtsposities en cultuur (een betere opleiding) beschikten, kregen ze ook een overwegende stem in de politiek van inkomensallocatie. Inkomen verworven buiten de vaste en transparante beloning werd voor deze mensen de belangrijkste bron van inkomensverwerving en dat werd dan weer de oorzaak van groeiende inkomensverschillen. Dit kan enkel worden verklaard door falende democratische verhoudingen. Mensen die in hun economische positie worden benadeeld, die worden ook in hun politieke positie achtergesteld, hetgeen er dan weer toe leidt dat hun economische toestand verslechtert, waardoor de inkomensverschillen ook steeds verder toenemen.

2.2.3. Hoe moeten we de verhouding tussen de Partij en de verschillende sociale lagen onder de voorwaarden van de socialistische markteconomie beoordelen?

Vandaag voelen de mensen in China zich steeds meer en meer betrokken bij het probleem van de democratie. Dat komt niet alleen doordat corruptie (wat een wetsovertreding is) een serieus probleem is, maar ook doordat hierdoor de inkomensverschillen sneller groter worden (dat laatste is geen wetsovertreding). Behalve de problemen vermeld in de twee vorige paragrafen (2.2.1 en 2.2.2) heeft het verschijnsel van de verschillende sociale lagen aanleiding gegeven tot een ander probleem dat eveneens uit het bestaan van verschillende belangengroepen voortvloeit.

Deze belangengroepen hebben meningsverschillen over hun tegengestelde belangen. Dit is het cruciale in het essentiële probleem van de nodige hervorming van het politiek systeem in China. Hoe gaan de mensen met dit probleem nu om?

Het probleem van hoe er mee omgaan hangt af van hoe men de verhouding tussen Partij en arbeidersklasse opvat. Dergelijke problemen bestonden niet vóór de invoering van de economische hervormingen, omdat de mensen niet in categorieën van

ondernemers en werknemers konden worden onderverdeeld. Nu beweert men zelfs, dit dan volgens het officiële taalgebruik, dat zowel de werkgevers als de werknemers tot de werkende klassen moeten worden gerekend. De belangen van de verschillende sociale lagen zijn, zelfs onder de voorwaarden van een socialistische markteconomie, nochtans verschillend.

Bij Karl Marx vinden we uitsluitend over de verhouding tussen Partij en klasse. De Partij vertegenwoordigt de klasse, zegt Marx. Vanuit die visie moeten we met het essentiële probleem van China's politiek systeem omgaan en aldus de relatie tussen de Partij en de diverse sociale lagen (sociale klassen) herinterpreteren ten einde zo het essentiële probleem te kunnen oplossen.

Wat we tot nu toe hebben gedaan, is de verhouding tussen de Partij en de verschillende sociale lagen opnieuw te interpreteren door er van uit te gaan dat al deze sociale lagen tot de arbeidersklasse behoren en dat de Partij de belangen van de arbeidersklasse vertegenwoordigt. Doch de toegenomen sociale verschillen hebben intussen aangetoond dat de dingen niet zo eenvoudig zijn.

Vandaag is de politieke democratie een probleem geworden dat niet zo maar kan worden opgelost zonder er eerst ernstig over na te denken en er grondig mee bezig te zijn alvorens tot uitspraken over hervormingen te komen.

2.3. Kunnen we het politiek systeem op basis van hetzelfde principe als dat van de hervorming van het economisch systeem hervormen?

Dat het essentiële probleem van China's politiek systeem niet met het hervormde economisch systeem in overeenstemming kan worden gebracht, is onjuist. Maar wat moet dan het principe van die politieke hervorming wél zijn? Kunnen we het politiek systeem op grond van hetzelfde principe als dat van de hervorming van het economisch systeem hervormen? Om op deze vragen te kunnen antwoorden moeten we eerst de verschillen in hervormingsprincipe tussen het politiek en het economisch systeem onderkennen.

2.3.1 Wat is het verschil tussen het hervormingsprincipe van het politiek systeem en dat van het economisch systeem?

Omwille van de essentie van het politiek systeem verschilt het hervormingsprincipe van het socialistische politiek systeem van dat van het socialistische economisch systeem. De hervorming van het economisch systeem is immers gebaseerd op de noodzaak om in de materiële behoeften van het volk te voorzien en dat laatste wordt dan weer bepaald door het stimuleren van het eigenbelang van het volk in combinatie met het instellen van contractuele verplichtingen. Het moge dus duidelijk zijn dat we het politiek systeem niet op basis van hetzelfde principe als dat van het economisch systeem kunnen hervormen.

Het doel van de politieke hervorming is om aan de ene kant de bewegingsvrijheid van de mensen in machtsposities te beletten hun macht te gebruiken om hun privileges verder uit te breiden en hun eigenbelang na te jagen. Men moet ervoor zorgen dat de politieke leiders zich voor het welzijn van de hele samenleving verantwoordelijk voelen.

De essentie van het politiek systeem is er op gericht om de stem van de hele samenleving tot uitdrukking te brengen en die dan te managen. Mocht het binnendringen van het principe van het eigenbelang in het politiek systeem al onvermijdelijk zijn geweest, dan heeft dat ongetwijfeld wel tot ernstige vormen van corruptie geleid, met o.a. een vergroting van de sociale verschillen ten voordele van die mensen die reeds in bevoorrechte machtsposities verkeerden. Daarom alleen al moet het principe van de hervorming van het politiek systeem verschillen van dat van de hervorming van het economisch systeem.

Het doel van de politieke hervorming is om aan de ene kant de bewegingsvrijheid van de mensen in machtsposities te beletten hun macht te gebruiken om hun privileges verder uit te breiden en hun eigenbelang na te jagen. Men moet ervoor zorgen dat de politieke leiders zich voor het welzijn van de hele samenleving verantwoordelijk voelen. Anderzijds moeten de leiders er volgens de suggestie van Jürgen Habermas

wel voor zorgen dat zoveel mogelijk mensen hun stem kunnen verheffen en moeten ze daartoe aan de verschillende lagen van de bevolking ook een discursief communicatiekanaal aanbieden. Zo een beperkend interactief systeem invoeren is noodzakelijk. Een dergelijk supervisiesysteem is in het eerste geval onvermijdelijk en een vorm van vrije massamedia toelaten is voor het bereiken van het tweede doel noodzakelijk.

Doordat steeds meer mensen met het essentiële probleem van het politiek systeem geconfronteerd worden, zijn na de voortdurende politieke spanningen waarmee men tijdens de culturele revolutie in het midden van de jaren 1960 te maken had, velen onder invloed van een politiek systeem gekomen dat zowel iets van een interactief beperkende supervisie, als van een meer open en transparante houding ten aanzien van de samenleving in zich heeft. Tot nu toe wordt deze vorm van effectieve supervisie echter nog steeds van een eenpartijstelsel vergezeld.

Het westerse democratiemodel dat een meerpartijdemocratie is, wordt door sommige leden van het Chinese volk bewonderd, terwijl het door anderen (zowel Chinese als westerse onderzoekers) weer wordt gekritiseerd als zijnde een vorm van burgerlijke democratie die op een sociaal systeem gebaseerd is dat wordt gekenmerkt door het bestaan van sociale klassen en door het najagen van geldelijk gewin. In een dergelijk sociaal systeem spelen de mensen die zich al in een prettige economische situatie bevinden, ook een dominante rol in de politiek.

2.3.2 Welke ideeën leven er met betrekking tot China's politieke hervormingen?

Wegens een gebrek aan ideeën over hoe China zijn politieke hervormingen zou moeten continueren, is het politieke hervormingsproces nogal vertraagd, terwijl de behoefte aan politieke verandering bij zowel de gewone mensen als in het centraal apparaat van de Partij daarentegen steeds groter werd. Die behoefte is niet alleen door ernstige corruptiegevallen veroorzaakt, maar ook door de snel toegenomen sociale ongelijkheid, die op haar beurt weer de economische ontwikkeling heeft geschaad en die nu ook de stabiliteit in de

maatschappelijke verhoudingen bedreigt. Blijkbaar is een verdere hervorming van het politieke systeem nodig en is die, in vergelijking met de economische hervormingen, niet alleen belangrijker, maar ook moeilijker te realiseren.

Hoe dan ook, sinds het einde van de vorige eeuw is er een proces van politieke hervormingen in de volgende sectoren aan de orde:

1. In de plattelandsgebieden hebben de mensen plaatselijk het recht om hun eigen leiders te kiezen. Deze politieke hervorming, die volgde op de economische hervormingen, zal allicht door een gelijkaardige verandering in de stedelijke gebieden worden gevolgd.

2. In de steden is het politieke systeem veranderd en worden de politieke functionarissen door middel van een procedure van publieke competitie en *assessments* vervangen.

Deze veranderingen hebben betrekking op de wijze van politieke benoemingen, maar ze raken niet aan de essentie van het voornoemde probleem, nl. de relatie tussen de Partij en de diverse sociale lagen van de bevolking, en ook niet aan de problematische relatie tussen de Partij en de Regering.

Ondanks de alsmaar sterker wordende behoefte om politieke hervormingen door te voeren, is het nog altijd onduidelijk in welke richting de politieke hervormingen zullen evolueren. Het minste wat men over de essentie van de politieke hervormingen kan zeggen, is dat ze in overeenstemming met de socialistische markteconomie moeten zijn en dat ze minimaal tegemoet moeten komen aan de huidige nieuwe situatie die door de bestaande sociale lagen is geschapen. Dat laatste zou dan voor wat de hervormingen betreft op het volgende moeten neerkomen:

1. Het organiseren van een soort van interactief systeem waardoor niemand zich aan de regels kan onttrekken.

2. Het opzetten van een systeem dat gelijke politieke rechten voor eenieder garandeert, dit dan ongeacht zijn of haar economische positie, waarbij speciaal wordt voorkomen dat de verworven economische voordelen

in politieke voordelen kunnen worden omgezet.

3. Het verbeteren van het democratisch systeem waardoor meer mensen hun stem kunnen verheffen en daardoor hun belangen beter kunnen beschermen; dat geldt dan speciaal voor mensen die zich zowel in een minder bevoorrechte economische als in een zwakkere politieke positie bevinden.

4. De publieke media moeten een meer open en transparante rol spelen daar dit een vorm van doelmatige supervisie toelaat.

Deze basisprincipes kunnen niet worden veronachtzaamd, ook al kunnen de mensen van mening verschillen over de essentiële problemen die bij het politiek systeem horen.

Conclusies

China's hervorming van het socialistisch economisch systeem loopt tot op zekere hoogte in de pas met de trend in de globalisering. Dit heeft er toe geleid dat er al sprake is van een historische overgang. Wat ook de toekomstige ontwikkeling in deze overgang zal zijn, het is al duidelijk gebleken dat er een disharmonie tussen het hervormde economisch systeem en het gedeeltelijk hervormde politiek systeem is ontstaan.

De vooruitzichten van de hervorming van China's socialistische economie zijn afhankelijk van hoe men er in zal slagen om de inkomensallocatie en de sociale ongelijkheid wegens het systeem van meervoudige eigendomsverhoudingen onder marktwerking te controleren, en om tegelijkertijd een doelmatig systeem van sociale zekerheid te scheppen ten einde aan iedere persoon tot op zekere hoogte een bepaalde levensstandaard te garanderen. Hierdoor is men uiteraard afhankelijk van de mate waarin de nationale economie zich ontwikkelt. Op basis hiervan kan men dan proberen om een nieuw socialistisch politiek systeem te scheppen. In vergelijking met het model van vóór de economische hervormingen hebben de meervoudige eigendomsverhoudingen er voor gezorgd dat door de markteconomie een andere grondslag voor het politiek systeem noodzakelijk is geworden. De vooruitzichten voor deze socialistische hervormingen zijn echter ook afhankelijk

van de mogelijkheden om het politiek systeem te hervormen.

Kan dat nieuwe model van politieke democratie wel worden gerealiseerd? Het nieuwe politiek systeem zal vooreerst met het economisch marktsysteem efficiënter moeten samenwerken en ook in overeenstemming met de nieuwe bestaansvoorwaarden van de verschillende lagen van de bevolking zijn. In dit verband is nog belangrijker dat het nieuwe model van socialistische politieke democratie de bevolking zal aanmoedigen om actief bij de politiek betrokken te zijn. Speciaal ten gunste van diegenen die men nu de "minderbedeelden" noemt, moet het verschaffen van meer kansen worden aangemoedigd. De belangen van deze mensen moeten dus beter worden beschermd, ook binnen de voorwaarden van een socialistische markteconomie.

De vooruitzichten van China's historische transitie in de richting van het socialisme hangen af van hoe men de hervorming van het socialistisch economisch systeem aanpakt. Dat is ook niet los van de politieke hervormingen te zien. Welke weg men ten slotte zal bewandelen bij het bevorderen van de politieke hervormingen, is echter niet alleen een zorg voor het Chinese volk, maar ook voor vele mensen in het Westen. Met name dan voor diegenen die zich bij de socialistische of communistische zaak betrokken voelen.

(Vertaling: André Mommen)

Noten:

¹ Zhang Xueying, "The National People's Congress: Retrospective and Prospective", in *China Today*, jg. 50, nr. 3, maart 2001, blz. 11.

² Jiang Zhemín, *Report at the 16th National Delegation Conference*, Peking: People's Publishing House, 2002, blz. 28. http://english.peopledaily.com.cn/200211/18/eng20021118_106984.shtml